

ПОСИЛЕННЯ ВПЛИВУ РФ В РАЙОНІ ЕКВАТОРІАЛЬНОЇ АФРИКИ

Загальна зовнішньополітична підтримка України переважною більшістю держав світу та безпрецедентні санкції проти рф змушують кремль до пошуку союзників серед країн глобального Півдня. В Африканському регіоні російський вплив набуває характерних особливостей.

У статті проаналізовано як російська федерація намагається посилити власний вплив в Екваторіальній Африці на прикладі Камеруну та Демократичної Республіки Конго. Продемонстрована особлива роль військово-політичної присутності (найманців та торгівлі зброєю і нелегально видобутими ресурсами з Центральноафриканської Республіки), а також інформаційного впливу.

Ключові слова: Україна, рф, інформаційний вплив, Камерун, Демократична Республіка Конго

В 2022 році росія продовжує спроби посилення впливу в Африканському регіоні. Але на фоні жорстких санкцій і несприйняття боку західних держав і їхніх союзників значення впливу в Африці значно зростає (як з огляду на потребу обмежувати міжнародні дипломатичні заходи антиросійського характеру, так і можливість здобуття додаткових джерел ресурсів). З огляду на укріплення останніми роками рф в Центральноафриканській Республіці (при провідній ролі ПВК "Вагнер"), здійснюються посилені спроби опанувати ситуацію в сусідніх Камеруні та Демократичній Республіці Конго. Російські інструктори навчають армію ЦАР, активно постачають зброю та бронетехніку. Є дані про зберігання дорогоцінностей та валютних запасів російської еліти в країні. Також вагнерівці вербують місцевих жителів для війни в Україні [1]. До приходу росіян центральний уряд президента **Фостен-Аркажа Таудери контролював лише столицю та окремі райони ЦАР** – північ займали мусульманські ополченці спадкоємці, а південний захід – рух "Антибалака". Найманці з рф врятували Таудеру від наступу опозиції на столицю в грудні 2020 року, і станом на квітень 2022 року уряд контролював найбільшу територію починаючи з 2012 року. Водночас діяльність російських найманців неодноразово супроводжувалась військовими злочинами – зокрема 16 та 17 січня 2022 року вбито щонайменше 65 мирних жителів у селах Аїґбадо та Янга.

росія намагається посилити вплив в сусідніх державах Екваторіальної та Західної Африки, демонструє іншим авторитарним режимам можливість співпраці. Напрацьовані сценарії в ЦАР переносяться на сусідні країни – робота з елітами, допомога найманцями, економічна експансія в окремих високомаржинальних, але напівлегальних галузях (насамперед торгівля золотом та діамантами).

Камерунська влада довго намагалась дотримуватись загального нейтралітету, але ще в 2021 році Камерун отримував російські вакцини Sputnik V. У квітні 2022 року підписана угода Камеруну з РФ про військову співпрацю на 5 років. Франція засуджувала це рішення, а президент Макрон під час візиту в столицю Камеруну Яунде розкритикував такі дії, звернувши увагу на використання продовольчої кризи як зброї росії. Однак протягом 2022 року відбувається загальне зменшення військової присутності Франції в регіоні. У лютому 2023 року президент Емануель Макрон здійснив серію візитів до Габону, Анголи, Демократичної республіки Конго й інших держав. За його словами, відтепер військові бази Франції на Африканському континенті керуватимуться спільно з місцевими військовослужбовцями. Протягом найближчих кількох місяців відбудеться скорочення чисельності французьких військ в Африці. Макрон заявив, що він уникатиме "анахронічної" боротьби за владу в Африці, оскільки країни континенту слід розглядати як партнерів у військовому й економічному плані.

За даними розслідування The Africa Report, Камерун поряд з сусідньою Центральноафриканською Республікою став центром економічної діяльності ПВК «Вагнер» [2]. Зокрема йдеться про золотоносну шахту Ндассіма в ЦАР, золоті злитки з якої непомітно відправляють до росії через камерунський порт порт Дуала. Зокрема йдеться про фірму International Global Logistic (IGL), засновану центральноафриканцем Ануром Маджідом, що ймовірно працює в контакт з Романом і Віталієм Перфілевими в ЦАР. Також цим шляхом до ЦАР завозять дешевий нігерійський алкоголь. Відповідно посилену активність щодо боротьби з опозиційними групами в ЦАР проводять саме вздовж автотраси з Дуали до Бангі (на початку квітня 2023 в префектурі Охам Пенде зафіксоване зіткнення вагнерівців з бійцями Коаліції патріотів за зміни) [3].

Але російський вплив в кінці 2022 року наштовхується на проблеми. Президент Поль Бія активізує контакти з США. Це може бути викликано намірами сепаратистів на заході країни (в регіоні Амбазонії) залучити на допомогу вагнерівців. Про це свідчать джерела місцевого журналіста Ремі Нгоно [4].

Конфлікт в Амбазонії триває роками як за давнє міжобщинне протистояння на лінгвістичній основі (між франко- та англофонами) Територія країни свого часу була поділена між Британією та Францією. Після здобуття незалежності в Камеруні був федеративний устрій, та в 1972 році його замінили унітарним, що призвело до хвилі спротиву. Відтоді в регіоні зростає невдоволення, яке вилилося в збройний конфлікт у 2016 році. З 1 жовтня 2017 року на території колишнього Південного Камеруну було оголошено незалежність Амбазонії. Центральний уряд досі контролює основні міста, тоді як інша сторона – частини сільської місцевості, особливо на кордоні з Нігерією. За минулі роки понад 700 тисяч осіб стали біженцями, десятки тисяч англофонів втекли до сусідньої Нігерії. Загинуло понад 2 тисячі осіб. В англофонних регіонах 800 000 дітей не навчаються, і кожен третій із чотирьох мільйонів людей потребує допомоги.

Тривалий конфлікт послаблює країну, що полегшує діяльність ісламістських груп, зокрема «Боко Харам» на прикордонні Камеруну, Чаду та Нігерії. Важлива і неоднозначна роль сусідньої 200-мільйонної Нігерії, з якою був конфлікт щодо належності півострова Бакассі до 2009 року. А раніше в 1961 у Британському Камеруні проводили цілий плебісцит, аби вирішити – жити з нігерійцями чи разом з колишнім французьким протекторатом. І тепер великі надії англомовної меншини покладаються на західного сусіда. В Яунде звинувачують Нігерію у підтримці повстанців, утриманні їхніх баз біля кордону під виглядом таборів біженців. Хоча ряд ватажків бойовиків навіть видавали назад, бо в той час камерунська армія допомагала Нігерії боротись з ісламістами на півночі, в районі озера Чад.

У 2020 році влада Камеруну пропонує масштабну стратегію замирення, яку назвали “Президентським Планом для Перебудови та Розвитку північно-західного та південно-західного регіонів”. Він передбачав вибори до регіональних рад, що прописані ще в Конституції 1996 року, але досі не скликались. А по-друге, на відновлення західних областей мають виділити 160 млн. доларів. З бюджету-лише 10%. Решту обіцяли працівники Програми ООН з розвитку – які однак хочуть працювати не з урядом чи сепаратистами, а незалежними представниками громадянського суспільства

Спроби переговорів між урядом та сепаратистами Амбазонії почалися у кінці 2020-на початку 2021 року, однак досі безуспішні. Сепаратистський напівпідпільний уряд не лише розкритикував невирішеність коріння конфлікту (а саме – право вільного використання англійської мови), а й звинуватив ООН у пособництві уряду, що спалює мирні села. Додає проблем внутрішній розкол сепаратистів - 2 лютого 2022 році президенту самопроголошеної Амбазонії Самуелю Ікоме Сако оголошено імпічмент, що ускладнило тривалу кризу керівництва сепаратистів. 10 вересня речник тимчасового уряду Амбазонії Кріс Ану (брат загиблого генерала сепаратистів Лекеаки Олівера) оголосив себе президентом. Загалом сепаратистський рух опинився з чотирма претендентами на посаду президента.

Таким чином, камерунська влада намагається диверсифікувати коло зовнішніх союзників. Але значення рф залишається потужним, зокрема в медіа-сфері. У грудні 2022 камерунська телекомпанія Afrique Media оголосила про початок співпраці з структурою Russia Today. На каналі з багатомільйонною франкомовною аудиторією експерти регулярно підтримують політику рф та виправдовують вторгнення до України [5].

Інша крихка країна в регіоні – Демократична Республіка Конго. 90-мільйонна за населенням держава з величезною територією, друга за розміром на континенті, із великими запасами як мінералів, так і придатної для сільського господарства землі, вельми цікава для світових гравців. Деякі фактори не змінилися з 1950-х років, коли ще в Бельгійському Конго видобували **уран для потреб американської ядерної програми**. Це чи не найголовніша причина одночасного втручання США і СРСР, циклу переворотів після проголошення незалежності 1960 року до 1997-го. Зараз більше значення мають **поклади колтану** (колумбіт-танталіт) у районі Великих Африканських Озер, але й роль урану, інших мінеральних покладів та й просто невідновлюваних ресурсів (як контрабандна слонова кістка), залишається великою.

Після приходу до влади в 2019 році президента Фелікса Тшіскеді вплив росії та Китаю зменшився, порівняно з минулим. Жозеф Кабіла, президент ДР Конго у 2001-2019 роках, був слухачем курсів марксистської діалектики і теорії керівництва антиімперіалістичним партизанським рухом у Нанкіні та, відповідно, давнім другом КНР. Пекін інвестував у розвиток місцевої інфраструктури, орендував великі земельні ділянки для вирощування як зернових, так і технічних культур для закупівлі для потреб Китаю. Але, на відміну від сусідніх держав, ДР Конго так і не увійшла до одного з таборів – умовно прокитайського, російського чи американо-європейського. Внутрішня нестабільність, присутність військ ООН та підривна активність на східних кордонах не давали китайцям монополізувати тут вплив, хоча б на рівні сусідніх Замбії чи Анголи.

Однак з часом Москва відновлює позиції, особливо з 2020 року, коли в ДР Конго починаються поставки російської вакцини Sputnik V). Також безуспішність допомоги Заходу в боротьбі з повстанцями на сході країни, попри стабілізаційну місію ООН, змушують шукати контакти з Москвою та Пекіном. Росії вигідне наростання нестабільності, що стимулює місцеві еліти шукати нових зовнішніх союзників, а також можливості з дискредитації миротворчих ініціатив ООН. Посилює можливості російського впливу географічне розташування – ДР Конго безпосередньо межує Центральноафриканською Республікою, де присутні російські військові та найманці з ПВК “Вагнер”.

У серпні 2022 у Москві ухвалені домовленості про постачання в ДР Конго сучасного військового обладнання з рф. Ключова особа - міністр оборони ДР Конго Гілберта Кабанда Курхенга. Кабанда прилітав до росії, де зустрівся із заступником міністра оборони Олександром Фомінін на полях 10-ї Конференції з міжнародної безпеки, яка проходила з 15 по 18 серпня. Згодом міністр Гілберт Кабанда підтвердив, що вони обговорили ратифіковану з 2018 року угоду про придбання зброї армією ДРК у росії, для оснащення Збройних сил ДР Конго (FARDC) необхідними засобами для забезпечення безпеки своєї національної території. російський регіональний директор зі співробітництва Анатолій Панчук висловив готовність рф оснастити FARDC, особливо танками, гелікоптерами та бойовими літаками, і навчити конголезьких офіцерів [6]. Це прямо порушує ембарго ООН на поставки зброї в країну, запроваджене в 2003 році. Однак вже 20 грудня Радою безпеки прийнята нова резолюція, згідно якої інші країни більше не зобов'язані інформувати ООН про продаж зброї або військову підтримку уряду Конго.

На даний момент військово-повітряні сили Конго вже літають на кількох вертольотах російського виробництва, включаючи чотири Мі-8/17, вісім бойових Мі-24 і один важкий вертоліт Мі-26. Щі кінці липня 2022 року після обстрілу відбулось падіння гелікоптера Мі-8, що належав компанії “Нижневартонскавіа”.

Паралельно російські представники присутні в якості спостерігачів при Місії ООН. На початку серпня 2022 загинув підпоковник Алексей Мізюра, старший групи російських військових спостерігачів.

Після серпневого візиту Гілберта Кабанди до Москви західні дипломати, що працюють в Африці, висловили стурбованість можливим розгортанням сил ПВК “Вагнер” в Конго. Однак президент Фелікс Чіскеді в жовтні виключив можливість залучення російських найманців для придушення конфлікту. Також посольство рф в Кіншасі окремо спростовувало західні публікації про ймовірність залучення ПВК “Вагнер”.

Однак на початку січня 2023 року представники постанського руху M23 заявили, що в східній провінції Північне Ківу вже присутні найманці «ПВК Вагнер». Офіційна влада країни відкинула звинувачення. Схожа інформація ще раніше, в грудні, надавалась джерелами в сусідній Руанді, де у запрошенні найманців

звинувачували офіційну владу Кіншаси [7]. В околицях міста Гома помічені білі найманці з нібито румунськими паспортами. Є дані, що найманці “Вагнера” прибули 22 грудня 2022 року до міста Гома прибули та розмістились в готелі Mbiza, в якому також перебувало 103 колишніх французьких легіонера, які прилетіли з Бухареста. найманців. Готель перебуває під охороною Республіканської гвардії, підконтрольної президенту Тшіскеді.

Важливий і економічний фактор. У 2021 російська компанія Alrosa (в основному займається видобутком діамантів) підписує меморандум з державною компанією Société Minière de Bakwanga (MIBA) (80 % належить уряду, 20 % - консорціуму Asa Resources Group). В грудні 2022 року Джозеф Кіндунду Мукомбо, радник з економічних питань і комунікацій посольства ДРК в росії, запрошує російські компанії інвестувати в нафто- та газовидобуток під час 20–го форуму «Газ Росії 2022: Поворот на Схід» [8]. «У липні цього року уряд оголосив тендер на розробку 24 нафтових родовищ. Ми сподіваємося, що російські компанії візьмуть участь у тендері», – заявив він.

Не менш важливий недейний та культурний вплив. Зокрема варто згадати Конголезьке агентство преси (CRA), яке з жовтня 2021 року почало партнерство з російським прес-агентством “Sputnik”. В листопаді у Кіншасі проводився Тиждень російського кіно. 13 грудня Посольство росії відкрило на території Вільного університету Кіншаси (ULK) виставку, організовану з нагоди 350-річчя від дня народження Петра Першого.

У червні організовано маніфестації на підтримку путіна та присутності рф в регіоні в місті Гома (провінція Північне Ківу). Виступи спрямовані проти присутності сил ООН, насамперед представників Заходу, під гаслами зразку «Ми проти лицемірних союзників, Путін прийде до нас на допомогу».

Президент Фелікс Тшіскеді намагається маневрувати між Заходом і Китаєм, зокрема у січні 2023 він розкритикував планований контракт з Китаєм на 6,2 мільярда доларів на інфраструктуру видобутку мінералів, заявивши, що ДР Конго як найбільший у світі виробник ключових металів для акумуляторів не одержує жодної вигоди. Водночас на початку року досягнуті домовленості з американськими корпораціями Symbion Power та Winds Exploration and Production про використання газових родовищ.

Однак загострення відносин з сусідньою Руандою, що підтримує повстанців (дійшло до порушення військовими літаками повітряного простору) і нездатність сил ООН надати адекватну допомогу змушує просити зброю в рф та підтримувати введення найманців.

Водночас політики вищого рівня активно взаємодіють з представниками москви. Спікер Сенату (верхньої палати парламенту) професор Модест Бахаті **відвідав** міжнародний економічний форум, організований з 15 по 18 червня 2022 року в Санкт-Петербурзі, і обговорював теми боротьби з ковідом та економічної співпраці.

19-20 грудня відбувся візит до Кіншаси делегації російських депутатів, які зустрічались з президентом Національної асамблеї (нижньої палати парламенту) Крістофом Мбосо, першим заступником голови Сенату та представником Комітету зовнішніх відносин Сенату ДРК Ф. Фурахом Муюмбою [9]. Російські депутати висловили підтримку територіальній цілісності ДР Конго. Крістофа Мбосо було запрошено на міжнародну парламентську конференцію в москві у березні 2023 року.

Висновки. Попри труднощі, російським агентам впливу вдається посилювати присутність в різних сферах в країнах Екваторіальної Африки. Українській дипломатії слід більш активно комунікувати з цими країнами, говорити про згубність такої політики не лише через можливе погіршення відносин з Заходом. Характерний приклад негативного впливу можливого запрошення російських найманців – ситуація в Малі (випадки, коли вони причетні до масових страт мирного населення, особливо весною 2022 року).

Головна стратегія Росії в регіоні — контроль через інструменти хаотизації і посередництво між сторонами конфлікту. Розвідка США ще у січні 2019-го в доповіді для Сенату так характеризувала цілі Москви: «Росія прагне посилити військову присутність та політичний вплив у Середземному та Червоному морях, збільшити продаж зброї, розширити інформаційні операції в Європі та опосередкувати конфлікти, включно з участю у Близькосхідному мирному процесі та примиренні Афганістану» [10]. Тобто головна мета Кремля — не використання будь-яких ресурсів, а блокування додаткових можливостей для конкурентів, а також відволікання уваги від важливіших для росіян районів (передусім Центральної Європи, а також Сирії). А ще провокування хаосу, що змушуватиме миритись із участю Росії як мінімального стабілізатора (що зараз бачимо у відносинах із Францією). Через точкові впливи Москва покращує власні позиції у різних зонах регіону, поки головні гравці зайняті з'ясуванням відносин між собою.

До суспільства та еліт Камеруну і ДР Конго слід доносити думку, що Україна так само роками страждала від зовнішньої підтримки внутрішніх конфліктів на мовній та етнічній основі. Ще один аргумент на користь співпраці з Заходом і підтримку України – газовий експорт. Африка стає альтернативним джерелом газу для Європи, розпочато проект будівництва газопроводу з Нігерії до Марокко, і далі до Європи. З півдня до проекту може підключитись і Камерун та інші держави.

Надійшла до редколегії 28.04.2023

Список використаних джерел:

1. Philip Obaji Jr. Putin's Prison Recruiting Scheme Takes a Big, Desperate Turn // Daily Beast. – 29 November 2022. – Режим доступу: <https://www.thedailybeast.com/wagner-group-accused-of-recruiting-prisoners-from-the-central-african-republic-for-russias-war-in-ukraine?ref=home>
2. Mathieu Olivier. At the heart of the Wagner system, from Douala to Bangui // The Africa Report. – 16 August 2022. – Режим доступу: <https://www.theafricareport.com/231760/at-the-heart-of-the-wagner-system-from-douala-to-bangui/>
3. Central African Republic: army and Wagner group repel the assault of the 3R rebels on the border with Cameroon // Agenzia Nova. – 5 April 2023. – Режим доступу: <https://www.agenzianova.com/en/news/central-african-republic-army-and-wagner-group-repel-3r-rebel-assault-on-cameroon-border/>
4. Wagner aux portes du Cameroun : la vérité sur le voyage de Biya aux USA // CamerounWeb. – 2 January 2023. – Режим доступу: <https://www.camerounweb.com/CameroonHomePage/NewsArchive/Wagner-aux-portes-du-Cameroun-la-verite-sur-le-voyage-de-Biya-aux-USA-702032>
5. 'Glory to Putin': How pro-Russian narratives spread in Africa // Deccan Herald. – 13 April 2023. – Режим доступу: <https://www.deccanherald.com/international/world-news-politics/glory-to-putin-how-pro-russian-narratives-spread-in-africa-1209353.html>

6. Has Tshisekedi Hired Russian 'Mercenaries' To Battle M23? // Taarifa. – 21 October 2022. – Режим доступу: <https://taarifa.rw/has-tshisekedi-hired-russian-mercenaries-to-battle-m23/>
7. Foreign private military contractors flood into North Kivu // Africa Intelligence. – 6 January 2023. – Режим доступу: <https://www.africaintelligence.com/central-africa/2023/01/06/foreign-private-military-contractors-flood-into-north-kivu,109879278-eve>
8. DR Congo Invites Russian Companies to Develop Gas & Oil Fields // South Africa Today. – 15 December 2022. – Режим доступу: <https://southafricatoday.net/world-news/latin-america/dr-congo-invites-russian-companies-to-develop-gas-oil-fields/>
9. National Assembly: Russian parliamentarians support the territorial integrity of the DRC // Agence Consolase de Presse . – 19 December 2022. – Режим доступу: <https://acpcongo.com/index.php/2022/12/19/national-assembly-russian-parliamentarians-support-the-territorial-integrity-of-the-drc/>
10. Statement for the record worldwide threat assessment of the US intelligence community on intelligence // Senate select committee. – 22 January 2019. – Режим доступу: <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/2019-ATA-SFR--SSCI.pdf>

I. Oliinyk, PhD

Non-governmental analytican centre “Ukrainian studies of strategic disquisitions”, Kyiv, Ukraine

STRENGTHENING OF RUSSIA INFLUENCE IN THE REGION OF EQUATORIAL AFRICA

The global policy support of Ukraine by the vast majority of international subject and unprecedented sanctions against the Russian Federation stimulate the Moscow to look for another allies among the countries of the global South.

The article analyzes how Russian Federation works for strengthening its influence in Equatorial Africa on the cases of Cameroon and Democratic Republic of the Congo. The special role of informational influence and military-political instruments is demonstrated (using of mercenaries, arms trade and illegally extracted resources from the Central African Republic)

Keywords: Ukraine, Russian Federation, information influence, Cameroon, Democratic Republic of Congo